

УДК 316.7(497)
Вјекослав Бутиган
Универзитет у Нишу

БАЛКАНСКИ КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ КАО ДЕО РЕГИОНАЛНОГ КУЛТУРНОГ КАПИТАЛА

Резиме

Културни капитал балканских народа има своје специфичности које морају да се уважавају у модернизацијским реформама како би оне биле успешне и да би балканска друштва заузела равноправно место у заједници европских народа. У противном делиће судбину неразвијених, зависних друштава.

На основу резултата истраживања културног идентитета у Бугарској, Македонији и Србији може да се констатује да код већине испитаника постоји свест о балканском културном идентитету у све три димензије: сличностима култура (начин живота, традиција, религија); у различитости балканске културе од култура других европских народа и у перцепцији европских народа те културе, оптерећеној негативним предрасудама о култури балканских народа.

Та свест испитаника о балканском културном идентитету нарочито је изражена код испитаника са вишим степеном образовања, бољег материјалног положаја, код млађих генерација и испитаника мушког пола.

Свест о балканском културном идентитету већине балканских народа је битан чинилац отворености за међусобну сарадњу балканских народа и постизање стабилности одрживог друштвеног развоја ових народа. На тој свести могу да се стварају претпоставке за трајни мир на балканском простору.

Кључне речи: културни идентитет, културни капитал, начин живота, традиција, регион, религија, сличност култура, различитост култура, прожимање култура.

У теоријама развоја савременог друштва све више се придаје значај културном капиталу. Разлог томе је што он доста успешно може да се транспонује у економски, социјални, политички и симболички. Да ли у балканским друштвима постоји такав културни капитал? Заосталост, нестабилност и спорост у економским и политичким реформама у балканским друштвима често се објашњавају дефицитом културног капитала. Балканска култура се окривљује за поделе, сукобе, ратове, неразвијеност, кршење људских и националних права и одсуство модернизације. Свест о сопственој култури, њеним врлинама и манама и односу према другим културама, изражена у културном идентитету појединаца, друштвених група и народа, значајан је део културног капитала.

Да ли постоји заједничка култура балканских народа, геокултура Балкана и балкански културни идентитет? На ово питање могуће је дати неколико одговора. Истраживачи Балкана су дали описе, квалификације и типологије културе на балканском простору. Балкан, као мултиетничко, мултикултурно и мултиконфесионално подручје, испреплетен је различитим

цивилизацијским и културним круговима и појасевима, динамичним акултурационим процесима, сукобима, повезивањима и прожимањима култура. Емпиријски посматрано постоје разноврсне културе и поткултуре балканских народа: локалне (сеоске и градске), регионалне, националне, али и сличности ових култура које творе балканску геокултуру. О култури балканских народа постоје многе предрасуде, стереотипи, митске, идеолошке, политичке и уметничке представе страног или домаћег порекла. Истинска слика о њој може да се добије синтезом самосазнања и саморазумевања те културе од стране балканских народа и виђењем и разумевањем ове културе других народа.

Балкан као регион има богато и разноврсно културно наслеђе и високе културне вредности. Разноврсност култура балканских народа и њихових идентитета не искључује постојање балканског културног идентитета. Она није препрека већ подстицај за њихово разумевање, уважавање, поштовање, приближавање, сарадњу, културну размену, повезивање и прихватање оног највреднијег из сваке културе што се обликује као регионални балкански идентитет код припадника балканских друштава. Постоји потреба за усвајањем заједничких културних вредности народа који живе на Балкану, за разменом културних искустава и стварањем заједничких стратегија, механизма и организационих инструмената у циљу остварења мира, владавине права, основних слобода и општег просперитета у балканском региону.

У време великих социјалних промена изазваних процесом глобализације, култура балканских народа налази се пред великим изазовима. Културни капитал у виду знања, креативних способности, мултилингвистичке и естетске комуникације, владање информатичким технологијама и вештинама, вреднује се (све) више него економски и социјални капитал. Глобални управљачи света схватили су да је култура једна од пет стратешких моћи доминације поред економије, технологије, војне силе, идеологије и глобалне мреже специјализованих организација попут Међународног монетарног фонда, Светске банке, Светске трговинске организације и других формалних и неформалних, легалних и нелегалних, међународних организација. Култура располаже огромном моћи за остваривање глобалних геополитичких хегемонистичких и империјалних циљева. Збигњев Бжежински (1999) је писао да је културна доминација део глобалне моћи Америке која се остварује кроз комуникације, популарну забаву и масовну културу. Путем забаве најлакше се влада човеком, писао је Бела Хамваш. „Уз помоћ забаве од целог народа се праве идиоти” (Хамвашев бревијар, 2001:199).

Култура, као део стратешког менаџмента, постаје инструмент остваривања геополитичких интереса великих сила стварањем зависних држава, у првом реду, заменом традиционалних вредносних структура у тим државама новим, глобалним, такозваним универзалним, демократским вредностима. Тиме се народи поробљавају изнутра, стварањем неоколонијалне свести, губљењем способности препознавања сопствених од непријатељских и агресорских

интереса и опасности које долазе са тековинама глобализације. Империјални новогovor препун еуфемизама и вишесмислености замагљује именовање ствари правим именима са њиховим изворним значењима. Контролисана глобална културна индустрија Запада и њени симулакруми на Балкану продукују псеудокултуру којом настоје да потисну националне културе и на њихово место успоставе сурогате, у облику масовне културе преко којих се успоставља контрола мишљења, уверења, говора и понашања људи, жртва мондијализације.

Поред мондијализоване инструментализације културе постоје и аутентичне аутономне националне и регионалне културе и хуманистичка светска култура које се супротстављају хегемонизованој мондијализацији. Оне пружају отпор масовној вестернизованој поткултури забаве и естраде, критиком ове поткултуре и креацијом културних вредности и добара по мери слободног хуманог човека. Култура отпора и ослобађања од духовног поробљавања и остварење јединства између друштва, културе, привреде и политике омогућавају одржив развој сваког друштва у глобалном друштву.

Култура балканских народа разликује се од културе западноевропских народа по комунитарним вредностима: колективизма, заједништва, саборности, задругарства, социјалне правде, трибализма, слободарства, отпора наметљивцима и агресорима, трпеливости, егалитаризма, националног поноса, патриотизма, поштења, хуманости, праведности... Индивидуализам и меркантилизам, успех по сваку цену, материјална похлепа, згртање новца, нису биле доминантне вредности у балканским друштвима па због тога либерални капитализам није био масовно прихваћен. Због тога западни друштвени, политички и културни узори и образци живота нису могли да се механички преносе у балканска друштва.

Цео културни сектор у балканским државама, заједничком културном политиком, може да афирмише културно наслеђе балканских народа као део културне баштине „прве и праве Европе” (Трајан Стојановић 1997), уз креативно тумачење тог наслеђа и стварање нових модерних културних вредности које балканску културу повезује са хуманистичком културом савремене Европе, уз очување сопственог, изворног културног идентитета. Заједнички културни програми балканских држава и сарадња њихових културних институција могу да допринесу бољем схватању, прихватању и остварењу прекограничне и међуграничне културне сарадње, регионалне али и европске, и да убрзају интеграционе процесе на равноправној основи.

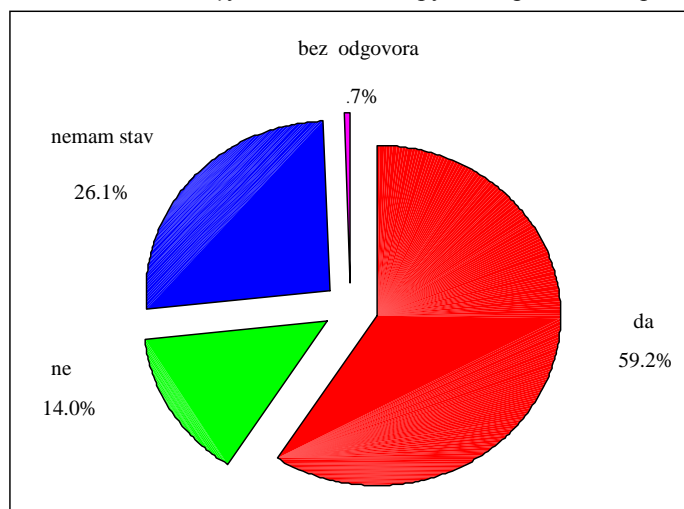
Задатак је друштвених наука, као актера друштвених промена на Балкану, да истраже културне капацитете балканских народа и укажу на могућности коришћења културних потенцијала балканских земаља у остварењу одрживог друштвеног развоја балканског региона. Оне су већ показале неопходност стварања ефикасних међудржавних структурних услова, владиних и невладиних, за културну сарадњу, нарочито у изради повезаних културних стратегија, пројеката, у размени искустава и културних информација.

О перципирању сличности и разлика између култура балканских народа и етничких група на Балкану и других европских народа код Балканаца постоје подаци добијени емпиријским истраживањима културне свести и самосвести становника балканских држава.¹²⁷ Они показују да код већине испитаних грађана постоји свест о балканском етничком и културном идентитету.

Свест о етничком и културном идентитету испитаника из Бугарске, Македоније и Србије

О сличностима између балканских народа испитаници су се изјашњавали у одговору на питање: „Да ли се слажете са тврдњом: Међу балканским народима има више сличности него између балканских и других европских народа?” На то питање 59,2% испитаника је одговорило потврдно, 14% негативно а 26,1% није имало став о томе.

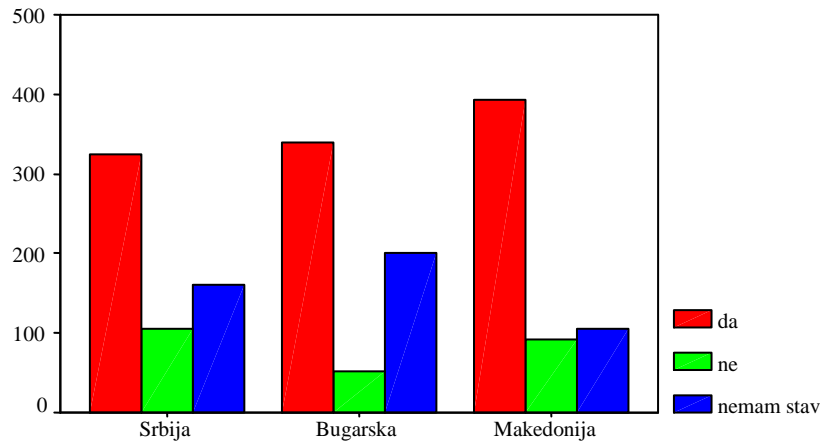
Графикон 1. Да ли постоје веће сличности између балканских народа него између балканских и других европских народа?

Од укупног узорка највећи проценат испитаника из Македоније (66,6%) одговорио је потврдно, затим из Бугарске 57,3% и из Србије 54,9%. Негативне одговоре дало је 18% испитаника из Србије, 15,6% из Македоније и 8,8% из Бугарске. Није имало став о томе 33,9% испитаника из Бугарске, 27,1% из Србије и 17,8% из Македоније.

¹²⁷ Институт за социологију Филозофског факултета у Нишу анкетирао је грађане Бугарске, Македоније и Србије 2003. године ради утврђивања квалитета међуетничких односа, свести о регионалном идентитету и могућности сарадње и интеграције на Балкану, на узорку од 1 800 испитаника.

Графикон 2. „Између балканских народа постоје веће сличности него између балканских и других европских народа.“

Преко једне четвртине испитаника (26,3%) мисли да постоје сличности и везе између балканских народа у начину живота, то јест у култури. Више од једне десетине (16,1%) мисли да се те сличности виде у заједничкој историји, (12%) у традицији, 10,8% у пореклу, 6,7% у религији. Не зна то 16,5%.

Табела 1 „У чему се огледају сличности између балканских народа?“

начин живота	26.51
историји	16.28
традицији	12.15
пореклу	10.91
религији	6.78
нема сличности	7.18
не знам	16.68
два и више одговора	3.50

Скоро две трећине испитаника из узорка Бугарске (63,9%) мишљења је да постоје сличности и везе између балканских народа, 5,0% мисли да нема сличности а 21,7% не зна. Од испитаника који сматрају да постоје сличности међу балканским народима, највише њих је истицало као сличан начин живота 23,7%, затим се истиче сличност историје 17,2%, и традиције 9,2%, а онда слично порекло 7,5% и слична религија 7,5%.

Табела 2. Испитаници из Бугарске о сличности између балканских народа

начин живота	23.7
историји	17.2
традицији	9.2
пореклу	7.5
религији	5.5
нема сличности	5.0
не знам	21.7
два и више одговора	9.0

Највише је испитаника из узорка у Македонији, 81%, мишљења да постоје сличности између балканских народа, 8,1% мисли да нема сличности а 10,8% не зна. Сличан начин живота народа Балкана на прво место ставило је 30,5% испитаника. Затим следе: традиција 15,5%, историја 15%, религија и порекло 9,9%.

Табела 3. Испитаници из Македоније о сличности између балканских народа

начин живота	30.5
историји	15.0
традицији	15.5
пореклу	9.9
религији	8.9
нема сличности	8.1
не знам	10.6

У Србији 73,1% испитаника сматра да постоје сличности између балканских народа, 8,3% да нема сличности а 17,2% нема став о томе. Сличности и везе између балканских народа у начину живота види 24,7% испитаника, у историји 16,2%, у пореклу 15%, у традицији 11,4%, у религији 5,7%.

Табела 4. Испитаници из Србије о сличности између балканских народа

начин живота	24.6
историји	16.2
традицији	11.4
пореклу	15.0
религији	5.7
нема сличности	8.2
не знам	17.2
два и више одговора	1.3

Највише је испитаника из Македоније, 30,9% тврдило да постоје сличности између балканских народа у начину живота а скоро исто толико, 24,7% испитаника из Србије и 24% из Бугарске.

Заједничка историја повезује балканске народе по мишљењу 17,4% испитаника из Бугарске, 16,2% из Србије и 15,2% из Македоније.

Традиција повезује балканске народе према схватању 15,7% испитаника из Македоније, 11,3% из Србије и 9,3% из Бугарске.

На четвртом месту налази се заједничко порекло као копча између балканских народа по мишљењу 15,1% испитаника из Србије, 10,1% из Бугарске и 7,6% из Македоније.

Религија повезује балканске народе по оцени 9,1% испитаника из Македоније, 5,8% из Србије и 5,6% из Бугарске.

Нема сазнања о сличностима и везама између балканских народа 23,6% испитаника из Македоније, 8,3% из Србије и 5,1% из Бугарске.

Из ових резултата се види да су испитаници свесни етничког и културног балканског идентитета. Он се сагледава и у разликама које балкански народи имају у односу на друге европске народе.

Националност и мишљења о сличностима између балканских народа

Највише испитаника Македонаца потврдно је одговорило на питање о сличности између балканских народа и различитости од осталих европских народа 77,6%, затим 72% Срба, 65,5% Турака, 62,5% Бугара, 53,4% Рома, 45,7% Влаха и 27,7% Албанаца.

Негативан одговор дало је највише Албанаца 38,5%, Срба 11,9%, Рома 11%, Влаха 10,9%, Бугара 10,4%, Македонаца 6,6%, Турака 5,3%. Нема став о томе 43,5% Влаха, 35,5% Рома 33,8% Албанаца, 29,2% Турака, 27,1% Бугара, 16,1% Срба, 15,8% Македонаца. Преко половине испитаника који припадају различитим националностима сматра да постоји сличност између припадника балканских народа – између 56,2% Рома до 88,7% Македонаца.

Највећи број испитаника македонске националности сматрао је да постоји сличност између балканских народа 88,7%. Од тога 28,8% сматра да се сличност међу балканским народима види у начину живота, 26,1% у сличној историји, 12,2% у пореклу, 11,3% у традицији, 10,4% у религији.

Међу припадницима српске националности 87,1% мисли да постоје сличности између балканских народа. Ту сличност виде највише у начину живота 28,6%, у пореклу 17,8%, у историји 16,5%, у традицији 16,3%, религији 7,9%.

Три четвртине Бугара (74,1%) изјаснило се за тврдњу да постоји сличност међу балканским народима и то 25,6% да је она у начину живота, 19,3% у историји, 12,4% у традицији, 9,4% у пореклу и 7,4% у религији.

Близу две трећине Албанаца 63,1% било је мишљења да постоји сличност између балканских народа, највише у начину живота према тврдњи 23,6% испитаника, 15,5% у традицији, 11,2% у историји, 6,6% у пореклу.

У ромској популацији 56,2% испитаника мисли да постоји сличност између балканских народа. Међу њима 26,2% сматра да је та сличност у начину живота, 9,1% у историји, 8,4% у традицији, 8% у пореклу и 4,5% у религији.

Највећи број припадника турске националности 64,4% мишљења је да постоји сличност између балканских народа и то 27% у начину живота, 19,1% у историји, 11,3% у пореклу, 0,9% у религији.

Испитаници, припадници већинских нација, исказали су мишљење о постојању сличности и веза између балканских народа од 74,1% Бугара до 87,1% код Срба и 88,7% Македонаца. Припадници националних мањина исказали су у мањем проценту мишљење о сличности између балканских народа и он се креће од 56,2% код Рома до 63,1% код Албанаца и 64,4% код Турака. Та сличност највише се види у сличном начину живота и сличној националној историји, затим традицији.

Највише је испитаника без става о сличности између балканских народа међу Албанцима 15,1% и Ромима 9,8%. Без сазнања о томе је 31,8% међу Ромима и 21,7% међу Албанцима.

Образовање и мишљење о сличности и везама између балканских народа

Постоји велики утицај образовања испитаника на њихово виђење сличности између балканских народа. Што је већи степен образовања, испитаника већи је број оних који сматрају да постоји већа сличност између балканских народа него између ових и других европских народа. Тако 72,8% испитаника са вишим и високим образовањем дели то мишљење, 65,3% испитаника са средњим образовањем, 64,9% са трогодишњим стручним образовањем, 54,4% са основним образовањем, 44,1% са непотпуном основном школом и 24,2% без школе.

Код одрицања ове сличности на првом месту су испитаници без школе (20,9%), затим са вишим и високим образовањем 15,6%, средњом школом 13,9%, непотпуном основном школом 13,2%, основном школом 13,1% и трогодишњом стручном школом 11,9%.

Без става о томе је највише испитаника без школе 54,9%, затим са непотпуном основном школом 42,6%, основном школом 32,5%, трогодишњом стручном школом 23,1%, средњом школом 20,9% и најмање са вишом школом, факултетом или академијом.

Унутар образовних група је следећа диференцијација. Половина испитаника (49,5%) без школе је била мишљења да постоје сличности и везе између балканских народа, 53,7% са незавршеном основном школом, са завршеном основном школом, 66,3% са завршеном трогодишњом стручном школом, 77,1%, са средњим образовањем 79,9% и 85,9% са завршеним вишом школом или факултетом. Одрицање сличности између балканских народа исказали су највише испитаници са трогодишњим стручним образовањем 11,9%, затим, са непотпуном основном школом 9,4%, са завршеном основном школом 8,6%, са завршеном средњом школом 6,1% и са завршеним вишом школом или факултетом 5%.

У одређивању у чему се виде сличности између балканских народа највећи број испитаника је навео „начин живота” и то 33,3% испитаника са вишим или високим образовањем, 28,9% са средњим образовањем, 23,7% са трогодишњим средњим образовањем, 23,5% са основним образовањем, 18,7% са основним образовањем и 20,9% без школског образовања.

На другом месту се налази слична историја по мишљењу 22,7% испитаника са вишим и високим образовањем, 17,6% са средњим образовањем, 14,8% са трогодишњим стручним образовањем, 13,9% са основним образовањем, 10,8% са непотпуним основним образовањем и 9,9% без школског образовања.

Трећа по рангу је слична традиција балканских народа за коју се определило 13,4% испитаника са средњим образовањем, 12,7% са основним образовањем, 12,6% са трогодишњим стручним образовањем, 12,3% са вишим или високим образовањем, 8,9% са непотпуним основним образовањем и 7,7% без школе.

Није знало да одреди да ли постоје сличности и везе између балканских народа скоро половина испитаника без школске спреме 46,2%, са непотпуним основним образовањем 31,5%, са основним образовањем 21,3%, са трогодишњим стручним образовањем 12,6%, са средњим образовањем 11,2% и са вишим или високим образовањем 5%.

Религија као веза међу балканским народима нашла се на четвртом месту, коју су истакли 11,1% испитаника са трогодишњом стручном школом, 7,2% са средњим образовањем, 6,6% без школског образовања, 6,4% са непотпуном основном школом, 6,3% са вишом школом и факултетом и 5,3% са завршеном основном школом.

Нису знали да одреде у чему су сличности и везе између балканских народа 46,2% испитаника без школског образовања, 31,5% са непотпуном основном школом, 21,3% са завршеном основном школом, 12,6% са завршеном средњом школом и 5% са завршеном вишом или високом школом.

Пол и мишљење о сличности између балканских народа

Скоро две трећине испитаника мушког пола (62,5%) и 56,5% женског пола било је мишљења да постоји већа сличност између балканских народа него између ових и осталих европских народа. Ту сличност одрицало је 14,8% испитаница и 13,4% испитаника. Није имало став о томе 28,7% испитаница и 24,1% испитаника.

У оцени сличности и веза између балканских народа нема велике разлике између испитаника мушког и женског пола јер је 27,2% мушкараца истакло сличан начин живота балканских народа а 25,7% жена. Сличну традицију балканских народа уочило је 13,2% испитаница и 11,1% испитаника а сличност религија 7,5% испитаника и 6% испитаница.

Старост и мишљење о сличности између балканских народа

Најмлађи испитаници, 19-29 година, предњаче у оцени да постоје веће сличности између балканских народа него између ових и осталих европских народа (63,9%), као и испитаници 40-49 година (61,6%) а следе их испитаници старији од 60 година (58,9%), 50-59 година (56,5%), 30-39 година (55,7%). Сличност између балканских народа одрицале су четири старосне групе са процентом 14,5 и 16,5% а испитаници преко 60 година 9,7%. Немају став о томе најстарији, преко 60 година, 31,3%, испитаници 50-59 година 29%, 30-39 година 27,7%, 40-49 година 23,8% и 19-29 година 21,5%.

Код млађих испитаника већи број сматра да постоје сличности и везе између балканских народа у начину живота, нарочито 19-29 година 31,2%, а затим 30-39 година 26,1%, 40-49 година 25,5%, 50-59 година 28,7% и преко 60 година 19,6%.

Сличност традиције балканских народа види приближно исти проценат старосних група и он се креће од 12,3% код најмлађих испитаника, 19-29 година, 12% код испитаника 30-39 година, 12,2% код испитаника 40-49 година, 14,2% код старости 50-59 година и 10,6% код испитаника преко 60 година.

Материјални положај и мишљење о сличности између балканских народа

Испитаници са веома добрим и релативно добрим материјалним положајем породица (64,6% и 64,5%) сматрају да постоје сличности између балканских народа, са релативно лошим положајем 61,7%, са веома лошим 50% и неподношљивим 38,2%.

Поричу сличност између балканских народа 21,5% испитаника са веома добрим материјалним положајем, 15% са релативно добрим положајем, 14,2% са релативно лошим, 9,9% са веома лошим и 9,9% са неподношљивим материјалним положајем.

Немају став о томе 51,9% испитаника са неподношљивим материјалним положајем, 40,1% са веома лошим, 24,1% са релативно лошим, 20,4% са релативно добрим и 14% са веома добрим материјалним положајем породица.

Разлике између балканских и других европских народа

Свест о балканском идентитету припадника балканских друштава потврђује се и схватањем да постоје разлике између балканских народа и осталих европских народа. Оно што Балкан одваја од остатка Европе је турско наслеђе, по мишљењу 34,6% испитаника, затим, православље по мишљењу 18% испитаника, словенско порекло већине балканских народа 16,3%. Велики проценат (29,5%) није знао да одреди специфичност балканског гекултурног простора у односу на европски.

Табела 5 Оно што Балкан ‘одваја’ од остатка Европе је:

турско наслеђе	34.6
православље	18.0
словенско порекло већине балканских народа	16.3
не знам	29.5
два и више одговора	0.9
без одговора	0.7

Највише испитаника из Македоније (45,9%) мисли да турско наслеђе издваја Балкан од Европе а такво мишљење дели 31,5% испитаника из Србије и 27,1% из Бугарске. Друга дискриминанта између Балкана и Европе, „православље”, истакнута је од стране 30,1% испитаника из Македоније, 25,8% из Србије 24,2% из Бугарске. Словенско порекло већине балканских народа као специфичност Балкана издвојило је 18,4% испитаника из Македоније, 15,5 из Србије и 15,3% из Бугарске. Није знало да одреди разлику између Балкана и Европе 41% испитаника из Бугарске, 28,8% из Србије и 19,3% из Македоније.

Преко једне трећине испитаника (38%) било је мишљења да је Балкан део Европе по култури, традицији и начину живота иако је економски мање развијен а 13,9% да је Балкан колевка европске цивилизације, прва и права Европа. Скоро половина испитаника (46,9%) била је мишљења да је Балкан само географски део Европе али мора да се развија да би постао стварно део европске цивилизације.

Скоро половина испитаника из Бугарске (46,6%) било је мишљења да је Балкан део Европе по култури, традицији, начину живота, 32,9% да је само географски део Европе а 17,7% да је Балкан колевка европске цивилизације, прва и права Европа.

Највећи број испитаника из Македоније (64,1%) је био мишљења да је Балкан део Европе само географски, 29,8% да је део Европе по култури и традицији а 5,9% да је колевка европске цивилизације, прва и права Европа.

Већина испитаника из Србије (43,9%) била је мишљења да је Балкан само географски део Европе, 37,5% да је део Европе по култури, традицији и начину живота а 18,2% да је колевка европске цивилизације, прва и права Европа.

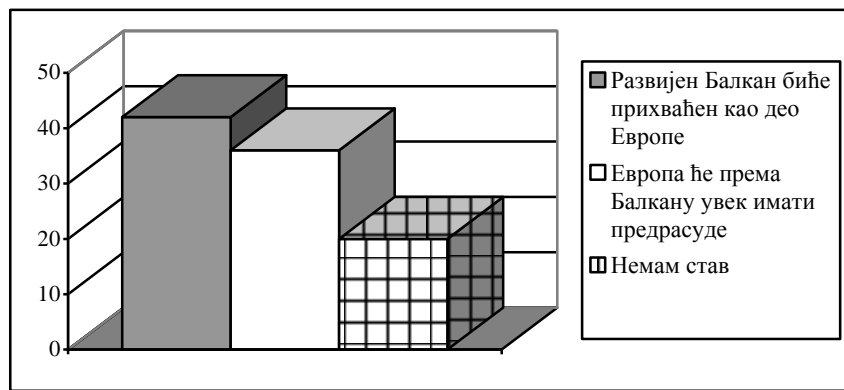
Табела 6. Мишљења испитаника из Србије о односу између Европе и Балкана:

Да ли мислите да је Балкан део Европе:	%
само географски, али мора много да се развије да би...	43.9
Балкан је део Европе по култури, традицији, начину живота	37.5
Балкан је колевка европске цивилизације, он је прва и права Европа	18.2
без одговора	0.3

Трећа димензија културног идентитета балканских народа испољава се у оцени како Европа гледа на Балкан. Да ли га сматра својим интегралним делом или условно, уколико се економски развије, успостави мир и учврсти демократију?

Близу половине испитаника (42,4%) била је мишљења да ће Европа прихватити Балкан као свој нераздвојни део, без предрасуда, само ако се економски развије, успостави мир и учврсти демократију. Преко једне трећине испитаника (36,3%) имао је скептичан став о томе, сматрајући да ће Европа имати негативне предрасуде према балканским народима без обзира на промене на Балкану. Петина (20,5%) испитаника није имала став о томе.

Графикон 3. Мишљење Европе о Балкану

Закључак

Културни идентитети појединаца, друштвених група и балканских друштава у целини битно одређују друштвене одговоре на изазове глобализације и регионализације као планетарних процеса.

На основу резултата истраживања културног идентитета у Бугарској, Македонији и Србији може да се констатује да код већине испитаника постоји свест о балканском културном идентитету у све три димензије: сличностима култура (начин живота, традиција, религија); у различитости балканске културе од култура других европских народа и у перцепцији европских народа те културе, оптерећеној негативним предрасудама о култури балканских народа.

У стратегијама развоја савремених друштава све више се сагледава улога културног капитала у њима као фактора увећања и циркулације економског, социјалног, политичког и симболичког капитала у функцији одрживог друштвеног развоја. Балкански културни идентитет је испуњен разним супротностима које извиру из слојевитог и разноврсног културног капитала Балкана. Културни капитал балканских народа има своје специфичности које мора да се уважавају у модернизацијским реформама како би оне биле

успешне и да би балканска друштва заузела равноправно место у заједници европских народа. У противном делиће судбину неразвијених, зависних друштава.

Та свест испитаника о балканском културном идентитету нарочито је изражена код испитаника са вишим степеном образовања, бољег материјалног положаја, код млађих генерација и испитаника мушког пола.

Свест о балканском културном идентитету већине балканских народа је битан чинилац отворености за међусобну сарадњу балканских народа и постизање стабилности одрживог друштвеног развоја ових народа. На тој свести могу да се стварају претпоставке за трајни мир на балканском простору.

Литература

1. Андреева, О. А. (2000) *Стабилност и нестабилност в контексте социо-културног развоја*. Таганрог: ТИУиЭ.
2. Бжежински, Збигњев (1999) *Велика шаховска табла*. Подгорица, ЦИД.
3. Bourdieu, Pierre (1980) „Le capitale social: Notes provisoires“, *Actes de la Recherces en sciences sociales* 31.
4. Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: A social critique of the judgement of taste*, London: Routledge.
5. Bourdieu, Pierre (1986) „The Forms of capital“ in J. G. Richardson (ed.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*, New York: Greenwood.
6. Bourdieu, Pierre (1993) *Sociology in question*, London: Sage. Cambridge: Polity Press, first published in French, 1992.
7. Bourdieu, Pierre (1996) *The state nobility: elite schools in the field of power*.
8. Бурдије, Пјер (1999) *Нацрт за једну теорију праксе*. Београд: Завод за издавање уџбеника и наставних средстава.
9. Бурдије, Пјер (1999) *Сигнали светла (прилози за отпор неолибералној инвазији)*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
10. Бутиган, Вјекослав (2000) *Политичка култура на Балкану*. Ниш: Филозофски факултет у Нишу.
11. Coleman, James S. (1990) *Foundations of social theory*. Cambridge: Harvard University Press.
12. Хамвашев Бревијар (2001) *Мисли Беле Хамваша (Scientia sacra, 1996)*. Београд: Дерета.
13. Хантингтон, Самјуел (1998) *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*. Подгорица: ЦИД.
14. Харисон Е. Лоренс, Хантингтон П. Самјуел (2004) *Култура је важна, Како вредности уобличавају људски живот*. Београд: Плато.
15. Михаилова, Димитрина (2004) *Social capital in Central and Eastern Europe*. Center for policy studies, Central European university.
16. Putnam, Robert (2000) *Bowling alone*. New York: Simon&Schuster.
17. Putnam, Robert D., Robert Leonardi and Raffaella Y. Nanetti (1993), *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
18. Стојановић, Трајан (1997) *Балкански светови. Прва и последња Европа*. Београд: Equilibrium.

19. Стојковић, Бранислав (2002): *Културни идентитет и комуникације*. Београд: Факултет политичких наука.
20. Тодоровић, Драган, ед. (2003) *Култура у процесима развоја, регионализације и евроинтеграције Балкана*. Ниш: Филозофски факултет–Универзитет у Нишу, Институт за социологију.

Vjekoslav Butigan

The Balkan Cultural Identity as a Part of Regional Cultural Capital

Summary

Cultural capital of Balkan nations has his peculiarities which must be respected in modernizing reforms on the way to be successful and Balkan society taking an equal place in the community of European nations. In counterpart is the destiny of dependent societies.

On the base of the results of the cultural identity empirical study made in Bulgaria, Macedonia and Serbia, it could be established that the most part of questioned people has a conscience about Balkan cultural identity in all three dimensions: about similarities of cultures (the way of life, the tradition, the religion); about differences between their culture and the culture of other European nations; about perception of their culture in Europe, charged by negative preconceptions about Balkan nations.

This conscience about Balkan cultural identity is particularly marked among the people with higher level of education, with better financial status, among younger generations and males.

The conscience about Balkan cultural identity of the greater part of Balkan nations is an important factor of the opening for international cooperation of Balkan nations and reaching the stability of the social development of these nations. The suppositions for continuous peace on Balkanian space could be built on this conscience.

Key Words: Cultural Capital, Cultural Identity, Way of Life, Tradition, Region, Religion, Similarities between Cultures, Differences between Cultures